

УДК 37.013.42

Світлана Іванівна Семчук
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри дошкільної педагогіки і психології
м. Умань, Україна
semchuk_svetlana@mail.ru

КОМП'ЮТЕРНО-РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Компьютерно-развивающая среда как составляющая педагогического процесса дошкольного учебного заведения

Аннотация. В статье рассматривается проблема становления личности ребенка в условиях компьютеризации системы дошкольного образования. Раскрыты аспекты личностных качеств молодого поколения, которые формируются под воздействием компьютерных технологий.

Ключевые слова: компьютерные технологии, ребенок дошкольного возраста.

Computer-developing environment as constituent of pedagogical process of preschool educational establishment

Annotation. The paper considers the problem of becoming a child's personality in terms of computerization of the system of preschool education. Revealed aspects of the personal qualities of the younger generation who are influenced by computer technology.

Key words: computer technology, a child of preschool age.

Вступ. На фоні соціально-економічних перетворень, що спостерігаються в сучасному українському суспільстві, дедалі гостріше постає питання впливу комп'ютерних технологій на соціалізацію дітей дошкільного віку.

Дитина поступово входить у суспільне середовище, формується як особистість, яка постійно розвивається. Перетворення людського індивіда на особистість відбувається в процесі соціалізації.

Соціалізація – це процес входження індивіда в соціальне середовище, оволодіння навичками практичної та теоретичної діяльності. Перетворення реально існуючих відносин в якості особистості. Цей процес передбачає як цілеспрямований вплив на особистість у процесі виховання, так і стихійний вплив різних умов і обставин життя на формування особистості.

Саме тому останнім часом багато вчених – соціологів, культурологів, педагогів, психологів, медичних працівників – цікавляться цією проблемою та аналізують вплив комп'ютерних технологій на становлення особистості дитини в дошкільному віці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні на теоретико-методологічному рівні інтенсивно досліджуються проблеми оновлення змісту освіти, створення належних умов для формування особистості дитини дошкільного віку, оптимального її розвитку й виховання.

Проблема використання сучасних комп'ютерних технологій у педагогічному процесі, висвітлена в роботах учених (Р. Вільямса, Б. Гершунського, В. Глушкова, А. Єршова, К. Маклін, Ю. Машбиця, С. Пейперта, Є. Полат та ін.). Науковці стверджують, що впровадження комп'ютерних технологій у практику навчання є однією з форм підвищення ефективності навчального процесу.

Психолого-педагогічні аспекти комп'ютеризації педагогічного процесу розкриті в наукових доробках вчених (П. Гальперіна, Б. Гершунського, М. Ігнатенка, Ю. Машбиця, В. Монахова, П. Підкасистого, З. Слєпканя, Н. Тализіної, О.Тихомирова та ін.).

Технології комп'ютеризованого навчання досліджували вчені (А. Ашеров, А. Довгялло, О. Савельєв, О. Молібог та зарубіжні – Г. Клейман, Н. Краудер, С. Пейперт, В. Скіннер).

Проблемою розробки й використання комп'ютерних технологій навчання займалися вчені (Н. Апатова, А. Верлань, М. Головань, А. Гуржій, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Іваськів, В. Лапінський, В. Мадзігон, Д. Матро, Н. Морзе, С. Раков, Ю. Рамський, І. Роберт, П. Ротаєнко, В. Руденко, М. Семко, О. Християнінов).

Сьогодні комп'ютерні технології навчання є тим сучасним способом передачі знань, що відповідає якісно новому змісту навчання й розвитку дитини. Цей спосіб дозволяє дитині з інтересом навчатися, знаходити джерела інформації, виховувати самостійність і відповідальність при одержанні нових знань, розвивати дисципліну інтелектуальної діяльності

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. В реаліях сьогодення вкрай важливо, з одного боку, щоб дитина-дошкільник під час освоєння комп'ютерних технологій навчання отримала глибокі знання, соціалізувалася. З іншого, виникла нагальна проблема педагогічного, психологічного, культурологічного захисту особистості дитини від надлишкових, деструктивних та руйнівних впливів ІКТ.

Психолого-педагогічна наука б'є на сполох, усвідомлюючи ті жахливі, непередбачувані наслідки у вигляді негативного трансформування свідомості, травмування психіки, які може дати така інформація дитині-дошкільнику, свідомість якої формується.

Мета статті зумовлена необхідністю висвітлення значення комп'ютерно-розвивального середовища у процесі соціалізації дітей дошкільного віку загалом та впливу комп'ютерних технологій на цей процес зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найвпливовішим стихійним засобом виховання і навчання є середовище, у якому відбувається соціалізація

дитини дошкільного віку. У наукових джерелах середовище трактується як сукупність умов, що оточують людину і взаємодіють з нею як з організмом і особистістю. Соціалізація дитини відбувається у різноспрямованій взаємодії усіх факторів, одним з яких є розвивальне середовище, в якому відбувається педагогічний процес і яке є його складовою частиною [6].

Як зазначає А. Богуш, розвивальне середовище створює потенційні можливості для позитивного впливу різноманітних факторів у їх взаємодії на інтелектуальний розвиток дитини і формування цілісної особистості [1, 13]. На основі аналізу корелюючих понять «медіа-навчання» та «розвивальне середовище», ми запропонували власне визначення поняття «медіа-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу» – це простір життєдіяльності сучасної дитини, де комп'ютерні технології виступають потужним засобом становлення особистості.

Зарубіжні дослідники мають власне розуміння однозначної дефініції мультимедіа. Так, на думку Д. Гаскі, мультимедіа – це такі інтерактивні комунікаційні системи, що запускаються комп'ютером і здатні створювати, зберігати, передавати і відтворювати відео – (текстову, графічну) та аудіоінформацію [8].

Р. Гуревич дає таке трактування цього терміна: «Мультимедіа є новою інформативною технологією, тобто сукупністю прийомів, методів, способів продукування, обробки, зберігання, передавання аудіовізуальної інформації, заснованою на використанні компакт-дисків» [3].

Отже, мультимедіа є одним з видів креативних технологій і розглядається як інформаційна система, заснована на використанні різних форм інформації – текстів, графіки, звуку, відеоінформації.

Заслуговують на увагу роботи американських дослідників, які займаються вивченням ефективності використання мультимедіа-технологій в навчальному процесі (Т. Баджет, Т. Воген, Д. Джонасен, М. Кирмайер, У. Рош, К. Сандлер).

Вчені зазначають, що засоби мультимедіа традиційно використовуються як інформаційні системи для створення конструкторських навчальних середовищ. Ті ж самі аспекти використання мультимедіа-технології в навчанні акцентують і російські вчені Ю. Горвиць, Є. Зваригіна, Н. Кириченко, О. Кореганова, Л. Марголіс, С. Новосьолова, Л. Чайнова та ін.

Ю. Горвиць зазначає, що у світі спостерігається тенденція до більш широкого використання комп'ютерних технологій для навчання та розвитку дітей дошкільного віку. При цьому велику увагу слід приділяти проектуванню інтерфейсів, створенню інтегрованого розвиваючого предметного середовища, де ІКТ найбільш природно поєднуються з іншими дидактичними засобами та методами. Ю. Горвиць виділяє особливості психології розробки дитячих програм, зазначає відмінність комп'ютерних програм від комерційних комп'ютерних ігор, описує з чого повинна складатися комп'ютерна програма [2; 4].

Л. Чайнова підкреслює, що використання комп'ютерних технологій позитивно впливає на загальний рівень педагогічного процесу та рівень розвитку дітей дошкільного віку. Таким чином досягається ефективність застосування комп'ютерних технологій у дошкільній освіті [7].

Вчені зробили висновки, що використання комп'ютерних технологій значно підвищує зацікавленість дитини у навчанні, робить процес засвоєння нових знань та уявлень про оточуюче більш швидким та різнобічним, сприяє вдосконаленню та закріпленню старого матеріалу, розвиває логічне мислення, покращує пізнавальну активність, сприяє розвитку багатьох психічних процесів.

Розвиток дитини є складною єдністю внутрішніх змін її психічної діяльності (сприймання, пам'яті, мислення, волі та ін.) і форм її самореалізації (умінь, навичок тощо). Відбувається він у різноспрямованій взаємодії усіх чинників, одним з яких є зовнішнє (розвивальне) середовище, у

якому відбувається педагогічний процес і яке є його важливою складовою частиною.

Розвивальне середовище — комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, септичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі [5, 400].

Навчання, виховання, розвиток дитини повинні відбуватися в атмосфері захищеності, психологічного комфорту. Це означає, що оточення дитини має бути безпечним щодо гігієни, умов життєдіяльності загалом, так і в морально-психологічному аспекті [5, 400].

Передусім комп'ютерно-розвивальне середовище повинно відповідати структурі когнітивної (пізнавальної) сфери дитини, передбачати можливості вільного розвитку ігрової та інших видів її діяльності.

Однією з перших звернула увагу на проблему розвивального середовища М. Монтесорі, яка найважливішою передумовою розкриття дитиною внутрішнього потенціалу вважала вільну самостійну діяльність у створеному педагогом просторово-предметному середовищі. Тому, на її думку, завдання педагога полягає насамперед у наданні дитині засобів саморозвитку й ознайомленні її з правилами користування ними. Такими засобами є автодидактичні (самонавчальні) Монтесорі-матеріали, з якими дитина працює спочатку під опікою педагога, а потім самостійно [5, 400].

Сучасні дослідники розглядають розвивальне предметне середовище як систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку. Збагачене середовище передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення повноцінної життєдіяльності дитини. Сюди відносять архітектурно-ландшафтні та природничо-екологічні об'єкти; художні студії; ігрові та спортивні майданчики; конструктори; тематичні набори іграшок, посібників; аудіовізуальні та інформаційні засоби виховання і навчання [5, 401].

Розвивальне предметне середовище має відповідати віковим особливостям дітей. Загалом, воно визначається взаємозв'язком таких складових:

1) продукти діяльності фахівців — художників, проєктувальників, конструкторів, майстрів-оздоблювачів (твори мистецтва, меблі, інструменти, предмети, вироби прикладного мистецтва, посібники, іграшки);

2) результати діяльності персоналу дошкільного навчального закладу і батьків з організації та оформлення побуту (облаштування зон, виставок, виготовлення посібників та іграшок-саморобок, декоративне оформлення кімнат до свят тощо);

3) результати участі дітей у створенні інтер'єру під керівництвом вихователя.

Усі елементи розвивального середовища покликані забезпечувати і стимулювати вільний вибір і зміну видів діяльності дитини, створювати актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації. Для цього вони повинні бути інформативними, емоційними, втілювати в собі пізнавальну та емоційну новизну [5, 401].

Особливо ефективно впливає на дітей, передусім на їхню рухову активність, модульне предметно-ігрове середовище. Прикладами предметів-модулів можуть слугувати легкі куби різного розміру, виготовлені за типом вкладишів, і середні за розміром модулі — «меблі-іграшки». Дитина може перетворювати модулі на корабель, будиночок, казкову печеру тощо. Захопившись різногабаритними предметами-модулями, дитина долає межі традиційного ігрового куточка, легко оволодіває елементами ігрових дій. У багатьох дитячих садках Данії, Швеції, США використовують іграшки-модулі, у тому числі й так звані «ростучі меблі», розмір яких можна змінювати відповідно до віку дитини [5, 401].

Останнім часом розвивальне середовище якісно збагатилося завдяки включенню в нього комп'ютерно-ігрових комплексів. Комп'ютер може увійти в життя дитини тільки через гру, яка забезпечує оволодіння новими способами дій, особистісний розвиток дитини [5, 401].

Система комп'ютерної освіти для дошкільників охоплює:

—комп'ютерні програми та ігри, методичні рекомендації щодо їх включення у зміст освіти;

—спеціальну науково-пізнавальну літературу для дошкільників про персональний комп'ютер;

—кваліфікованих спеціалістів, готовність педагогів до роботи з комп'ютерно-ігровими комплексами;

— методичні рекомендації для батьків [5, 402].

Створення і використання в педагогічному процесі навчальних комп'ютерних програм, які впливають на становлення особистості – першочергова проблема сьогодення. Універсальність комп'ютерних засобів визначає тим, що вони можуть бути застосовані не тільки як практичний посібник на заняттях «Комп'ютерна азбука», а й як засіб розширення можливостей педагогічного процесу освітніх закладів від дошкільного навчального закладу до вищого вузу [5, 402].

Комп'ютерні навчальні програми розробляються за допомогою технології мультимедіа, що виникла на початку 90-х рр. ХХ ст. на стику багатьох галузей знань. Сьогодні все більшого поширення набувають мультимедійні програми, або мультимедійні навчальні комплекси (МНК).

Розглянемо мультимедійні програми, що впливають на становлення особистості дитини-дошкільника. Ці програми відрізняються між собою як за змістом, так і за структурою побудови; вони включають як віртуальний світ, в якому є місце дитині з різноманітними сюжетними схемами поведінки так і простий набір завдань або тестів. Також програми відрізняються за типом: від

ігрових до навчальних і тестових. Таке різноманіття підходів і методів побудови програм зумовлено багаточисельністю розробників, їх цілями та методами реалізації. Для того щоб визначити, які із запропонованих торгівельною мережею мультимедійні навчальні комплекси доцільно використовувати в процесі розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку, слід взяти до уваги ряд критеріїв.

Проте з точки зору деяких зарубіжних фахівців (Джозеф Хоффман і Девід Лайенс) кількість критеріїв, що детермінують якість МНК, не обмежується вищезазначеними. Проаналізувавши та доповнивши їхні дослідження у галузі оцінювання мультимедійних продуктів, виділимо основні критерії, які педагог повинен взяти до уваги при виборі мультимедійного навчального комплексу (МНК):

1. Мета використання МНК на заняттях в дошкільному навчальному закладі.
2. Можливість використання мультимедійного продукту для презентації розвивально-ігрового матеріалу, виконання вправ, тестування тощо.
3. Відповідність змісту мультимедійної програми змісту навчання та виховання у дошкільному навчальному закладі.
4. Забезпечення МНК всіма видами інформації, що підлягає засвоєнню в процесі розвитку окремих елементів логічного мислення дитини (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, серіація, узагальнення, класифікація, систематизація, тощо).
5. Спрямованість інформації та способу її подання на уміння дітей самостійно здобувати знання.
6. Відповідність мультимедійної програми дитячій аудиторії (врахування вихідного стану дитини, вікових та типологічних її характеристик, тощо).
7. Спроможність програми забезпечити розвиток елементів операційної системи логічного мислення (експертна оцінка).

8. Можливість здійснення регулювання зовнішнього вигляду екрана, меню, гучності та розміру тексту.

9. Вільний перехід від одного розділу програми до іншого, тип коментарів кожного ігрового завдання.

10. Можливість здійснення перевірки засвоєння матеріалу дітьми. На основі цих критеріїв можна сформулювати дидактичні вимоги до МНК, що використовуватимуться в процесі формування елементів логічного мислення у дітей дошкільного віку:

- відповідність основним дидактичним принципам – усвідомленню, систематичності, індивідуалізації, а також специфічним принципам навчання дитини - доступності та наочності;

- відповідність програми віковим та психофізіологічним особливостям дошкільнят;

- спрямованість програми на формування вмінь самостійно здобувати інформацію та працювати з нею;

- присутність різних видів інформації, що підлягають засвоєнню, розширення світогляду дитини;

- наявність систем підказок, допомоги та навчальних елементів при виконанні завдань;

- спрямованість програми на формування у дитини елементів логічного мислення;

- організація постійного зворотного зв'язку з дитиною у процесі виконання ігрових завдань: реагування програми на відповіді дитини (повідомлення про правильність/неправильність відповіді, підказка, тренування та ін.);

- тип програми за відповідними показниками (ігрова, навчальна, навчально-ігрова, тестова та ін.);

- наявність системи контролю знань.

Вищезазначені критеріальні характеристики відображають переважно самостійну роботу дитини. Проте, ми вважаємо, що використання мультимедійних технологій у підготовці дитини до шкільного навчання передбачає також і оцінку якості програми з позиції педагога.

Показники критерію ЕКП (ефективність комп'ютерної підтримки):

- економія часу педагога;
- зрозумілість запитань програми, наявність зворотного зв'язку;
- модернізація змісту навчання (занять).

Показники другого критерію МВ (методичні властивості):

- інтуїтивно-зрозумілий «дружній» інтерфейс;
- простота освоєння можливостей програми у навчальній взаємодії з нею;
- вправи на методику викладання.

Інтерфейс програми впливає на дидактичні можливості комп'ютерних ігор, тому доцільно означити показники ЕД (екранний дизайн), що з ним пов'язаний:

- привабливість для дітей дошкільного віку;
- відображення оптимальної кількості інформації на екрані;
- обґрунтованість підбору кольорів [10].

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, комп'ютерні технології – є потужним інструментом впливу на соціалізацію дітей дошкільного віку. Використання комп'ютерних технологій в освітньому просторі – це не примха. Це жорстка вимога сьогодення. В глобалізованому інформаційному світі ми не отримаємо високих результатів і не зможемо бути конкурентоспроможними, якщо діти дошкільного віку не оволодіють цією ефективною зброєю. В подальшому дослідження планується провести у напрямі розробки й теоретичного обґрунтування інтегрованої моделі впливу комп'ютерних технологій на процес становлення особистості дитини-дошкільника.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для ВНЗ / Богуш А., Гавриш Н. – К.: Вид. дім «Слово», 2008. – 408 с.
2. Горвиц Ю.М. Зачем нужны компьютеры в дошкольных учреждениях? / Ю.М.Горвиц // Информатика и образование. - 1994. - № 3. - С.63-73.
3. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти / Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. – К.: «Освіта України».– 2006. –390 с.
4. Лунячек В. Е. Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом / В.Е. Лунячек. – Х. 6 Основа, 2004. – 96 с.
5. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: «Академвидав», - 2006. – 456 с. (Альма-матер).
6. Рапацевич Е. С. Большая современная энциклопедия / Е. С. Рапацевич. – Минск, ИООО «Современное слово», 2005. – С. 526.
7. Чайнова Л.Д., Горвиц Ю.М. Ассоциация КИД действует. По материалам межрегионального семинара по проблемам компьютеризации дошкольного воспитания // Техническая эстетика. – 1992. - №5. – С.24-25.
8. Gayeski, Diane (Ed.) (1993). Multimedia for Learning: Development, application and evaluation. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Pub.